

Polja

Broj: 6/21980

MOMČILO

NASTASIJEVIĆ

PETAR
M'LOSAVLJEVIĆ

Dobro me zemaljskom oku ka-
zao se on de sećanjski čedan, he-
leuski m saon i siov, nsi d ubox.
M. M. Pešic

U svojoj poetskoj misli kod nas, Nastasijević nije mogao da originalnošću talenta predstavljati odjek nekog stranog lir. raznož strujanja, niti je svojom umet. n čom fiziološkom bio vezan za i aliciju i teoriske razloge neke od naših sk. la. Samonikao na tu koje je svetskoj književnosti izlo- zilo visoke kreativne sposobnosti govornog jezika, on se ustrojstvom invencije priklonio tonskom izrazu, na kome je izgradio vlastiti i neponovljivi manir lirskog doslućivanja kroz jedinstvo anatonije stila i poetske vizije. Ne zato što je to bila potreba i su- gestija vremena, nego po dubljim razlozima svoje psihičke orienta- cije: da oseli melodiju kroz draž otpevane ili usmeno kazane reči, da se u lakom isreptaju tonova dostupi ono „od iskonski ustamaralo, da izbije ovamo go e u živo“. T. iskonsko, dogrd. đivano na naj- suptilniju aktivnost nedokućivih sila u čoveku, što pretpostavlja svetu misli i akcija jedan drukčiji svet, gde akustička senzualnost vaskrsava živije i pune doživljaje intimne mistike, i gde običaji postana zakoni unutrašnje stihije, ima u svojoj kategoriji, sem lir- ske istančenosti, i estetsko spoj- najni značaj. Na tragu lepote ko- je se otkriva keži i njen stvarni prvi korak da se dokaže izvan nas, da od predrasuda postane umetnički faktor.

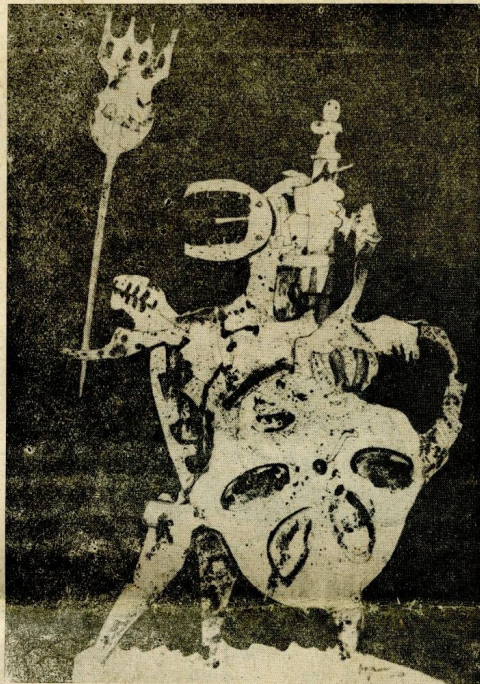
Možda zato što je svako da čovek u svom bitisanju podleže prisustvu ne-trebnog balasta, koji u časovima duboke intimitnosti poseda nagonske potrebe duha, njegovu mučaljivu stranu i slabost da se prieda fikciji, on je, radi isceljenja, pronalazio u sebi i oko sebe izdanke prošlog, uro- djenog, slutio ih u svim pojavama koje su nosile tragove suždržane afektivnosti i golicave mistike. Ima nečeg u suštini stvari, od- nosno u njihovim pojavnim vi- dovima, što emocionalno nalaze da im se ospori izuzetno materijalna suština, već i zbog toga što one u opštoj promenljivosti menjaju i svoj privid. Stoga je izlišna opreznost, koja van njho- ve čisto materijalne strane ne priznaje onu drugu, odnosno koja je i subjektivno poriče. Jer umet- ničko viđenje sveta, koje upravo predstavlja psihičku realnost, iako nije adekvatno svom filozofskom uzoru, može u korepiranju te realnosti da označi momente lak- tografski nelražive, no stvarno postojeće (bar za oko intuicije). Iskjučivo je pritom da jedan psi- hički pokret, ma koliko bio ne- predodređen uplivom svesti ili ne- posrednim posticajem spoljne draži, rema svoj emocionalni ko- ren u nužnosti bivstvovanja. To bi značilo da pravi razlog mašte zavisi od naše volje, da je ona predodređena voljom. Međutim, svaki stvaralački akt, izgrađen na pozicijama apstraktnog i čuln g, realan je koliko i istinit i potr- ban. „Nasušno je, dakle, čoveku

pevati: u prividnoj zatvorenosti magnoveno otvaranje svega, kad izgleda da se više nema kud“, kaže Nastasijević. Čovek peva i kad mora da opravda svoje po- stojanje, da se „rastoci“, i kad osvaja nove elemente života: on je ikar koji ce poleteti up kos- svimi u-zorenjima. I u tom pe- vanju postoji nešto nezavisno od vidova njegove evolucije i aprior- ne zainteresovanosti, nešto što le već postalo elementarnost, što je ustvari težiti za definitivnim op- ravdanjem sebe pred samim so- bom i pred tokom svega, steci unutrašnji mir“. No svest o ne- dugoškom razrešenju kroz noeziju, kroz reč i melos, nije toliko us- lovljena prethodnim vidom da se jedino na taj način „skine sa sebe slepi rođaja znak“, nego se prema opštoj orijentaciji bića is- postavlja kao njegova nužnost i neophodna, već dati kob. U tom prvom momentu stvaranja, koji se po njemu naziva izvan čoveka, izvan njegove meči da ga dokaže, potreba o kazivanju unutrašnjih sila kojima čovek podleže u slut- ljivosti svog i opšteg izdanka, postaje prvi i pravi, neizmenjivi podatak o autentičnosti njegove inspiracije. „Ne, čovek ne peva „ko što ptica peva“; već u ne- koj unutrašnjoj udešenosti sebe, u nekoj za trenutak izmišlenosti“. Ta „udešenost sebe“ za transpo- novanje subjektivnih sadržaja kroz njihovo tonsko uobličjenje, pre- stavlja začetak stvaranja jer pre- tihodi koncepcijama; ona je unu- trašnji razlog pevanja i njegova smernica; on mu u punom obimu određuje kvalitete i visinu hu- manosti. Istinski pevati znači o- telovljavati boju svog jezika i govor svoje melodije. Opšteljud- sko reči u svoje ime. Humanizam je princip umetnosti, njen cilj—

„radi ljudske duše“. Nastasijević u njoj vidi savršenstvo i pobedu života. Za one koji je stvaraju, ona je vid terapije u sve atribute doživljavanja lepoga. Mistja po- ezije, sem samopročišćenja, koje dolazi kao nagon za stabilizacijom duha, ima i jedan viši cilj: da odgonetajući čoveka u spolnom svetu pronadje pravo mesto nje- govog bivanja. Zato ona u prol- ženju svega predstavlja vid i pri- vid nesumljive večnosti:

G ne tkaš,
i gine tkanje, i vlat,
a! čudno nepogiba mir
zlati zr,
gde ginulo se i tkalo.

Zamisao novih pogleda na izričite zadatke poezije, koju je on izlagao predanošću istinskog vernika, nosila je nešto već dav- no intimno priznato, ali nelžeće- no baš zbog te svoje duboke in- timnosti. Mada je bio jedini teo- retičar svoje umetnosti, smisao svoje teorije nije pretpostavljao ni dobu u kome je nastala, ni ljudima koji su na istom planu afirmisali svoje istine: svu obim- nost svoje snage da „mre nelže- rečijem u reč“ sluto je u ispo- linskoj organizaciji bića da pove- že i sakrije mutne pretpostavke svog postojanja, da izloži samo svoje spoljne draži, a nikako ne sam privid stvari. Da li se veći ta pro- blematika odnosa bića i kosmosa krije u našoj nedovoljno obveš- tenosti o smislu tih odnosa ili u njima samima? Ili samo čovek, okrenut pozadini svog narcisoid- nog ogledanja u kosmosu, naga- dja da je opterećen suviškom ne- čega što ne podleže njegovom objašnjenju? I kad to nije prst neke više sile, i kad nije posled- ica religioznog straha, ni bilo sa koje strane sugerirani misticizam,

ZORAN PETROVIĆ

PTICA PRESLIC

mora da se u pojmovima koji se nasleduju, sa kojma se takoreći radjamo kao sa nezdravim klica- ma, krije nesumljivo prisustvo ra- njivog mesta naše ploti.

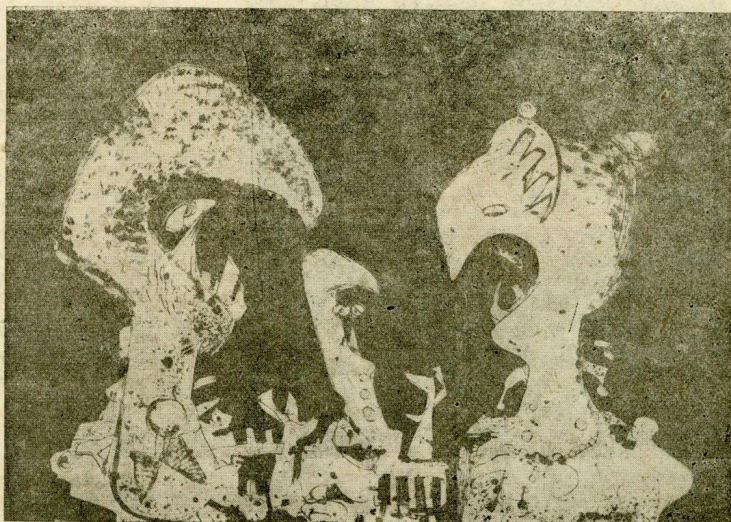
Jer je tino satkana duša,
na tise brdo uvodile
prez rne ruke.

Po imperativu duhovne gladi sondrao je poveznost u obličju sveta u nama i oko n.s., u sluč- vno neku bitnu spornu koja je, zaračivši u prostor, prestala u- očljivo da se manifestuje. Na

snjkama koje je ubeležila u sum- nje i predosećanja ljudska možda i treba tražiti uzroke našeg posto- janja, „me em neprebolu“. Pate- tika, kojom „iz tame sebe“ izvlači počatke i zaptost vke o apoka- liptičnom zatučenju čoveka i nje- govaj otudjenosti sebi, upravo je entuzijazam za i podržanjem u organizaciju unutrašnjeg sveta, i m-da dolazi kad to više nije fi- lozofski problem, sved.či o nje- govaj predarosti fatalizma emo- cionalnog u religiji. — Ali njegova religioznost, nije slepo prihvacena afirmacija idealizma, nego „izraz suštinskog obračuna sa sobom“, poslednji prihvatljivi motiv ka- tarze.

ZORAN PETROVIĆ

PORODICA KUBE

Ono što se kod njega stavlja pod opštu formulu misticizma, ustvari je psihička realnost pre- neta na svet tajanstvenih suda- ranja elemenata života i njen potstrek je u stvarnom životu, u njegovim bizarnim istinama. Na- stasijević mu se predao slado- strasno, sa uverenjem da je on deminovni pratilac čovečanstva, na je „so umetnosti“ nepotrebna ali neophodna supstance duha. Mistika umetnostima daje naro- čitu draž svojim maglenim otkri- vanjima; stavlja ih i nad svaki- dašnjice. Ona je, esencija svake lepote pa i umetničke napose. „Suština Dostojevskog i jeste iz- gubiti se u njemu“ — kaže on. Ne što je Dostojevski mistik, nego što je „planina u magli“, što u njemu postoji neka kobna, dovoljno nenasićljiva istina o čoveku što u pojavama oko nas postoje stečaj okolnosti koji od njihovog prirodnog toka udese u nama čudo ili predosećanje, stvore činjenicu ili razvijaju misao. Nastasijević, dakle, usvaja mistiku kao sredstvo, kojim začinjava vi- zije, ali tragaajući za njom, za

[NASTAVAK NA 9. STR.]

(NASTAVAK SA 1. STR.)

njenim šarmom, on joj se bio gotovo sav predao i bespovratno se izgubio u njoj. Teško je verovati da on, čovek vrlo jakih mislilačkih sposobnosti, nije mogao da razgraniči svet mistike od sveta realnosti. Nije nam zato tajanstven kad koncipira svet svojih potreba, ni kad, začauren u njemu, traži emancipaciju duha; njegova tajanstvenost započinje priklanjanjem tom svetu, isticanjem njegovih prevashodnih vrednosti, što objektivno znači da je, negirajući postojeći odnos stvari, prekinuo svaki kontinuitet sa njima. Doživljavati mistiku racionalno i emocionalno zadržava potpunu okrenutost sebi i jedinstveni stimung nerava. To je u neku ruku mogućnost da se igrom duha obogati svet u kome živimo, da i on postane isto tako živ i tajanstven. „Tamni vilajet postoji, on je samo taman, pre bismo rekli zvučno taman, zvučovima neobasjan dovoljno: Zvučovima se prividja mada stvarno ima sva druga obeležja koja treba da mu pripadaju. On se pričađe nama, tako, najzad, da smo mi ti koji smo krivi što je tamni vilajet taman: sebi pak i za sebe on daje odgovarajuće zvučno romorenje“ — piše Vinaver. Tamni vilajet je zapravo svest o postojanju nečeg u nama što pripada nagonu, čime smo van naše volje opterećeni rođenjem, nasleđjem. Isceliti to, iskupiti se, to je jedan od razloga Nastasijevićevog mističizma.

Je li poezija govoriti „žubore iz neznani“, koje objektivno nisu postojale i neće postojati, koje su relativno obesnaženje čoveka pred prividom stvari i pojava, njegovo naslućivanje nečeg neprizvanog, Iskonskog, što na sporedna vrata ulazi u čoveka neizbežnošću religijskog somnambulizma? Je li to prisilno usredsređivanje unutarnjih potreba na stihovanje melodijskih akcenata, ili dolazi po „spoljnom nalogu“ da, koristeći draži folklornih motiva, šarmira urođenom estetikom, naravima njenog mističnog i fatalnog uplivišanja duhovnog života?

Pesnikom se postane i sveču o neminovnosti svog kazivanja i svoje uloge. Nastasijević nije bio konformista. Stvaralački zavidno pregnantan, on stvara jedinstvenu estetiku, kojoj kao obrazac služi folklor, pa i on ne toliko po svojim formalnim osobenostima, nego po svom najiscrpnijem prodiranju u narodni duh i materiju melodiju. Njegova lirika ne komplicira narodnu poeziju, nego se podudara sa njom: obe koriste iste elemente. Zato što je donekle bio kongenijalan narodnom pevaču, što je zbog istovetne nastreženosti duhom, morao je da mu svoj tekst otpjeva istom melodijom, čini nam se da se naslanja na njega u težnji da ga nastavi. Međutim, on je u punom smislu reči individualni stvaralac.

Njegova poetska inspiracija je najčešće odihovljen čulni opazaj ili pomalo egocentrični analitična plot; sem većnih motiva koji u raznim vidjenjima zamažu pesnike, njega inspiriše i ono što spada u ilozofske domene. Skoro bismo rekli da je podjednako osetljiv na stvari i na živa bića. Takva čulna priroda bila je u mogućnosti da iskaže mnoge subjektivne istine neprijemljive za naš duhovni mentalitet. Zbog toga je i nerazumljiv kad govori jezikom i tonovima dostupnim samo njegovoj senzibilitnosti. Nama se otkrije tek u toj tajnoj osami, kad var sujete koju smo stekli damo punu slobodu senzibilitetu. On prestaje da bude autentičan sa potpunim prepuštanjem mističizmu i gubljenjem u matematičnu stila. Inače je neosporeno da osvaja melodijom koja je naša, predosećanjima koja su naša, jezikom koji je naš. On nam ih ne nameće, nego ih budi u nama; od urodjene suptilnosti ovaploćuje živu umetničku reč. Čistota te lirike leži upravo u njegovoj stvaralačkoj moći da se iskaže sav, čak i da predoci uzroke svog rada. Sama po sebi,

Udješ u pršljen zmijskog tela
u pršljen moj
u pršljen nabreko ko talasi Tise
Udješ pa riješ tišinu što kroz mene teče
pa budeš sastanak moj jedini na drugoj obali
u jurišu na potkrevetne čarape od svile
trošne i žalosne od dugog čekanja na te vibracije
Zagrliš ivice kreveta i užagriš kičmu do ludila
pa odeš mrtvorodjena kao beskrvna reč
i odneseš polomljene ruke u ramenima
Uplašim se: ti si bila mesec
a moje oči šupljine
u kojima dokone gugutke svijaju privremena gnezda

Prenem se: a ti misao odlutala kroz zatvorena vrata
pa te tražim u čarapama potkrevetnim, svilenim
Prenem se pa budem bik sa trinaest rogova na glavi

Mladen MARKOV

Ubiti

Spušta se ove noći
Čudan mir na Pariz
Mir slepih očiju
Snova bez boje
Što zidove udaraju
Mir uku nekorisnih
Čela pobedjenih
Ljudi odsutnih
Žena što su već prošle
Blede hladne i bez suza

Spušta se ove noći
U tišini
Čudna svetlost na Pariz
Na dobro staro srce Pariza
Murna svetlost zločina
Smišljenog divljeg i čistog
Zločina protiv dželata
Protiv smrti.

POL ELIJAR

Hrabrost

Parizu je hladno Pariz je gladan
Pariz ne jede više kestenje na ulici
Pariz je obukao pohabano ruho starice
Pariz spava na nogama u zagušljivoj metrou
Još više se bede svalilo na sirotinju
I mudrost i ludost
Nestečajnog Pariza
Su čisti vazduh i vatra
Lepota i dobrotu
Njegovih izglednih radnika
Ne viči upomoć Parizu
Ti živiš životom kome nema ravna
I iza gotinje
Tvoja bleđila tvoje mršavosti
Sve što je ljudsko otkriva se u tvojim očima
Parizu moj lepi grade
Fini kao igla snažni kao mač
Profodušni i učeni
Ti ne pođnosiš nepravdu
Za tebe je to jedini nered
Oslobodićeš se uskoro Parizu
Parizu treperava zvezdo
Naša jedina preostala nado
Oslobodićeš se uskoro umota i blata
Braćo budimo hrabri
Mi koji smo bez šlemova
Čizama rukavica i dobrog vaspitanja
Jedna iskra se razgara u našim žilama
I vraća nam se vid
Najbolji među nama su pali za nas
I evo sad njihova krv stuji kroz naša srca
I opet sviče jutro parisko jutro
Nagoveštaj oslobodjenja
Vidik proljeća koje se radja
Idiotska sila je izgubila bitku
Ako su razumeli
Naši neprijatelji
Ako su sposobni da shvate
Ovi robovi
Ustaće uskoro na oružje

Preveo Branko JELIĆ

POL ELIJAR

po svom odzivu na motive koje upražnjava, ona je suštinski dublje zahvaćena u čoveku i zato nam izgleda perverzna. Međutim, iako neadekvatna ovovremenskom svhatanju sveta, ona je, kao ostatak prošlosti u nama zastupljena većitim neskladom duha i nagona, sva uperena protiv kobi. Nismo mi tvorci svoje sudbine nego svog zla. Mi ga nosimo u sebi, ali nam je ono podložno, ono je, u našoj vlasti. Ukloniti ga iz sebe, — potrebno je pronaći njegovu nagoonsku klicu, „djavolji neki zametak“, potrebno je punom raspevanošću otvoriti sebe, rastčiti se. Smisao poezije oplemenjuje istinom svog kazivanja, umanjuje čovekovu kob.

Starog modrokrvi
naručil starac
vina i devojku

I sawo i samo
smežurava ruka o dojku.
Ne guknju, sejao,
novorođenjce na njoj.

U svetu književnih ambicija on nije znao ni korak unapred, ni korak unazad, niti je, pak, izrastao iz svoje generacije, ni urastao u nju. Prema korleljima nove estetike, on je pretisvaljao sinonim najčistijeg narodnog duha, njegov izraziti nastavak i dopuna. Neprimetan u sukobu škola, Nastasijević je zaobdjen, prečutan. Književna glasila nisu imala ni reči ni kalupa da mu odrede mesto u svojim često naivnim igrama. Sem Vinavera, koji ga je istakao kao nesvakidašnju literarnu pojavu više zbog njegovog jezičkog nego umetničkog zaveštanja, niko se nije ozbiljnije prihvatio da ga protumači kao pisca — najzanimljivijeg srpskog pisca, kako je odavno rečeno, — niti je ko u svetlu njegovih vizija video čit osobenog realizma. Za sladokusce, međutim, taj „čarobnjak jezika“ predstavljao je najčistiju literarnu hranu, a za pesnike često nedostižni sklop duha i invencije. Ako su mu katkad prebacili neaktuelnost, niko nije mogao da mu ospori umetničku vrednost. Jer on je zaista otpjevao ljudsku kap na način kojim niko kod nas nije pevao i na koji možda neće pevati. Istinitiji od mnogih, on je pesnik na-

šeg duha: po jeziku, po melodiji, po motivima. Ne kao Branko V. Radičević, koji principijelno nastoji da sa istov tla uprazni njegov mentalitet, njegove vidljive manifestacije, nego da u dostuhu s materijom melodijom otkrije tajanstveni ključ jezika. Njega to „iz donjih slojeva duha goni nešto i muči da propeva rodnim glasom.“ Zato je tražeci izraz svom lirskom treptaju, reči koje dostruje iz same oporine tela, postajao tim predaniji jeziku i melodiji što je dublje i sa više osluškivanja pričuo u sebi „ispolinske neke sile“. Zato je njegov stvaralački akt izgaranje nad materijom koja zbog svoje elementarne celidhodnosti zahteva svu napetost nerava i svu pažnju misli. Vinaver je našao najpogodniji izraz za njegovu smrt: „Momčilo Nastasijević izgorio je“.

Petar MILOSAVLJEVIĆ

MESEČNIK ZA KULTURU I
UMETNOST I GODINA II
BROJ 6-7 (12-13) ODGOVOR-
NI UREDNIK: FLORIKA ŠTE-
FAN, UREDNICI: DEJAN PO-
ZDANOVIC, MANDOR MA-
JOR, DRAŠKO REBIJIC, IVAN
HOROVIC I FLORIKA ŠTEFAN
ESTETSKO - TEHNIČKA O-
PREMA: IVAN HOROVIC
VINJETE: BOGDANKA PO-
ZDANOVIC, LIST IZDAJE
„PROGRES“, NOVI SAD,
MAKSIMA GORKOG BROJ 20
TEKUĆI RAČUN, KOD NA-
RODNE BANKE, 300-T-614.
SLOG I ŠTAMPA: ŠTAMPA-
RIJA „ZVEZDA“, VRBAS
REDAKCIJA I ADMINISTRACIJA:
MAKSIMA GORKOG BROJ 20
CENA PRIMERKA 20.— DIN.
GOD. PRETPLATA 300.— DIN.